

IMÁM ABÚ HÁMID EL-GHAZZÁLÍ O ETICE DISKUZE

Z knihy „Oživení věd náboženských“

Pokud je někdo z obyčejných lidí, pomoci nějakého argumentu, vzdálen od pravdy, je možno ho vrátit podobnými argumenty, protože fanatismus těch, kteří svádějí k bludu, ještě nenabyl vrchu. Když pak tento fanatismus zakoření v srdcích, nebude možno zbloudilé navrátit zpět, neboť učení fanatismu hluboce se zakotví v srdcích lidí. To je jedno od zel zkažených učenců, kteří svoje názory prezentují jako skutečnost a odsuzují a pomlouvají každého, kdo tyto jejich názory nepřijme. Jejich učení se šíří dary, přijímání a vzájemnou prací. Také se věnují hledání podpory svým bludům v nesprávném. Přání, aby se jejich postavení i nadále udrželo, sílí. A když by tyto fanatici jednotlivě přicházeli ke svým protivníkům, mile, se sympatiemi a radili by jim, raději než je napadali s předsudky a podezřením, uspěli by ve svých záměrech. Avšak, jak známo, moc vyžaduje slepé následování a pro nic více není potřeba slepého následování, než pro předsudky, proklínání a urážky protivníků, vskutku pak, tento fanatismus lidé přijímají jako pravidlo chování a způsob (přístupu k druhým). Nakonec to počnou nazývat „obranou víry“ a „záštitou muslimů“, což neústí v nic jiného než v ničení všech lidí a další utvrzení inovací v jejich mozcích.

Měj se na pozoru před rozpory, které se objevily v dnešní době a o kterých (již) byly napsány ohromné knihy, díla a argumenty, které neviděli ani sahába, ani první generace. Vyhybej se jim, jako se vyhybeš smrtónosným jedům, neboť jsou podobny silné nákaze. Vskutku, tyto rozpory podnítily právníky k soupeření a překonávání se, o čemž budeme hovořit později.

Můžeš slyšet „Lidé jsou nepřáteli toho, co neznají“ – avšak takto nepřemýšlej. Nalezl jsi někoho, kdo zná. Proto přijmi radu toho, který svůj život strávil v rozepřích a překonal je v psaném slovu, analýze, argumentaci a výkladu, až ho milovaný Bůh neoslovil svou spravedlivostí a poukázal na jeho chyby. Proto opustil tyto kontroverze a obrátil se k sobě. Nechť tě neoklamou slova těch, kteří prohlašují fatwy sloupem víry a že se jejich principy mohou pochopit jedině argumentací. Principy mezhebů jsou obsaženy v knihách mezhebů, cokoli se k nim dodá, je pouze opakovaná zbytečnost navíc, kterou neznali ani předkové, ani sahábové, a to lépe znali fatwy. Tyto opakované zbytečnosti, nejenže nejsou pro víru potřebné, ale jsou také pro ni nebezpečné a kazí něčí chuť a schopnost soudit po právu. Proto je ve většině případů pro muftího, fundovaného v otázkách práva, nemožné přijít s řešením, které by odpovídalo takovým podmínkám diskuze. Kdo zapadl do diskuzí, spíše se přikloní k následování tužeb a chtíčů diskuze jako takové, než aby rozsuzoval spravedlivě. Jen ti, kteří touží po moci, prestiži a předstíraném zápalu pro principy víry, zabývají se rozpory, ve kterých stráví celý svůj život a přitom ani jeden jediný jeho okamžik se nezabývali skutečnými věroučnými znalostmi. Proto, buď opatrný před šejtány-džiny střež se šejtánů lidských, kvůli jejichž pomoci se šejtáni-džinové nijak neunaví zkoušením a sváděním lidí.

To co ti předkládají moudří je, aby sis představil, že jsi ve vesmíru pouze s Bohem, před tebou je smrt, vzkříšení, skládání účtu, Ráj a Peklo. Pohleď co je ti z toho všeho kolem potřeba, ostatní zahod' a zachraň se.

Jeden šejch viděl ve snu jednoho učence a řekl mu : „Co se stalo s těmi znalostmi o kterých jsi diskutoval a argumentoval?“ Učenec rozevřel svou dlaň , foukl do ní a řekl:

„Všechny se rozplynuly, jako prach. Jedině dvě rak'á, které jsem se modlil každé noci v její půli, mi zůstaly ku prospěchu.“

Podle jednoho podání řekl Posel Boží ﷺ: „*Lidé uvedení na správnou cestu nezabloudí, kromě pokud se jim dostane diskutovat.*“¹ A potom recitoval následující verš: „**A uvádějí ten příklad jen proto, aby hádat se mohli, vždyť věru oni jsou lid hádky milující.**“ (Zuchruf:58)

Jeden z generace prvních muslimů řekl: „*Když nadejde konec času, budou existovat lidé, kterým budou uzavřeny dveře práce a otevřeny dveře diskuze.*“ A v obecně známém podání čteme, že „*Bůh nejvíce nenávidí ty, kteří mnoho diskutují*“²

Věz, že chalífát po smrti Posla Božího ﷺ přešel na spravedlivé, správně vedené chalífy, nabádající na přímou cestu, kteří byli předními znalci, učenci v poznávání Všemohoucího Alláha, právníci a soudci, kteří byli fundovaní v Jeho nařízeních a nezávislí (mudžtahidové) při vydávání svých právních stanovisek (fetawá') při souzení. Nevyužívali pomoc právníků, kromě ve zřídkavých, vyjíměčně náročných a komplikovaných případech, které prostě vyžadovaly poradu (šúra). V tom čase se učenci zcela oddávali znalosti onoho světa. A, formulaci stanovisek týkajících se tohoto světa propouštěli by jeden druhému. Všechno úsilí směřovali Vznešenému Bohu, jak se také uvádí v jejich biografiích. A když vláda pravověrných chalífů skončila, přešel na ty, kteří ho nezaslouženě převzali, kteří nebyli mudžtahidové, a proto nuceni se při řešení nově nastalých problémů spoléhat na právníky, družiti se s nimi, aby tito jim v každé kauze vydávali fetwy a rozsudky.

Tehdy ještě byli živí někteří učenci z řad tábi'ín, kteří pokračovali s tradicí první generace muslimů a kladli důraz na čistotu víry a lpěli na tom, co se traduje od Prorokových ﷺ společníků. Když byli svými chalífy žádáni (o vydávání právních stanovisek), vyhýbali by se tomu, přičilo by se jim to. Proto byli chalífové nuceni trvat na tom, aby jim tábi'ín soudili a vydávali stanoviska. Tak jejich současníci uzřeli slávu učenců, jak je přijímají vůdcové a vladaři a jak je tábi'ín odbývají. Proto se mnoho lidí vydalo na cestu znalosti, avšak pouze proto, aby tím postihli slávu a vážnost v očích mocnářů. Celou duší se oddali nauce o vydávání fatew, otevřeli náruč moci představující se jí jako hledající místa, postavení a dary. Někteří v tomto úsilí propadli a jiní uspěli. Ti, kteří uspěli nebyli zaštitěni od vtírání se a nevkusu ponížení. Takoví fakíhové potom, co byli vyhledávanými, stali se vyhledávajícími, potom co získali slávu odmítáním mocipánů, naráz se stali poníženými, když je podbízivě hledali. Kromě skutečných učenců víry, které Vznešený Bůh vede v každém čase. V té době, kdy většina požadovala postavení zabýváním se fetwami a rozsudky, protože panovníci a vladaři to v každém případě potřebovali.

Tehdy se objevili někteří mocní a vládnoucí, kteří poslouchali výklady o věroučných základech, zamílovali si poslouchat předkládané důkazy a obrátili se tak k výkladu stanovisek a k diskuzím přes apologetiku (kelám). Proto se lidé plně oddali apologetice a napsali o ní spoustu děl. Uspořádali způsoby vedení diskuze a vytýčili její principy. Domnívali se, že jejich účelem je obrana Boží víry a Sunny Posla Jeho a pobíjení argumentů těch, kteří vnesli do víry inovace, stejně jako si ti před nimi mysleli, že cílem jejich zájmu o fetwy a starost o potřeby muslimů je bratrská láska k Božím stvořením a poskytování rad.

¹ zaznamenali Tirmizí a Ibn Mádža od Abú Umámy jako hasan sahih

² obecně přijímaný, zaznamenaný od Aiše

Potom se objevily některé osobnosti, které neschvalovali hlubší setrvávání v apologetice a rozpravách, protože plodem diskuzí byla jen zarputilost, odpornost a hádky nabitě nenávisť, které vedli až k prolévání krve a ničení měst. Proto se obrátili k fikhu a objasňování priorit mezhebů, zejména právních škol imámů Šáfi'ího a Abú Hanífy. Tak národ zanechal 'ilmu l-kelám a obrátil se k fikhu, diskutující o otázkách, ve kterých se právníci rozešli, zejména pak šáfi'íjští a hanefíjští. Ospravedlňovali rozpory mezi imámy Málíkem, Sufjánem a Ahmedem, budiž s nimi spokojenost Boží, a dalšími. Pokládali za svůj záměr poukázání na šarí'atské podrobnosti, ospravedlnění existence mezhebů a ulehčování základů vydávání právních stanovisek. Mnoho je o tom napsáno a rozebráno, také je určen způsob diskuze a psaní, což trvá dodnes a nevíme, co dá Alláh drahý dá, že se v budoucnu přihodí.

(Ve zkratce) tohle představuje zasvěcení se rozporům v názorech, přím, hádkám a ničemu jinému. A kdyby se vladaři tohoto vezdejšího světa obrátili k rozporům s jinými vůdci, shodné by se stalo. A dále by se ospravedlňovali, že je to, čím se zabývají, náboženská znalost a že netouží po ničem jiném než přiblížit se Pánu Světů.

Věz, že ti, kteří k tomu navádí lidi, říkají, že je „cílem těchto našich diskuzí pátrání po pravdě, aby byla jasná, pravda je cílem. Vzájemná podpora ve odborné diskuzi a výměně osobních stanovisek je potřebná a má svůj účinek. To bylo zvykem sahába, v jejich vzájemných domluvách, rokováních a poradách, jako například v otázce dědictví pro děda, bratry, v otázce trestu za pití alkoholu, v otázce povinnosti peněžité pokuty imámu, který pochybí, nebo co se traduje o různých otázkách dědičného práva a jiných disciplín, nebo co se traduje od Šáfi'ího, Ahmeda, Muhammeda ibn Hasana, Málíka, Abú Júsufa a dalších učenců, nechť se jim Bůh smiluje.“

Tento blud ti ještě posvěcuje to, o čem mi mluvíme, tedy že je vzájemná pomoc při hledání pravdy z víry, avšak pouze pod splněním následujících osmi podmínek:

1. Osoba se touto pomocí k dosažení pravdy, která je fardu kifája³ nebude zabývat, pokud nemá splněny povinnosti fardu 'ajn⁴, neboť osoba která má splnit povinnost fardu 'ajn a namísto toho se baví fardu kifájou, pod záminkou, že cílem toho, co dělá, je dosažení pravdy, vypadá, skutečně, jako velký lhář. Ti, kteří se zabývají diskuzemi, zcela zanedbávají fardu 'ajn.
2. Fardu kifája se nesmí pokládat za důležitější než rozprava. Pokud by totiž člověk pokládal za důležitější to první než to druhé a potom učinil to druhé, byl by hříšným tímto činem. Příkladem takového člověka je někdo, kdo vede skupinku žíznících lidí, o které se nikdo nestará, která už skoro pomřela a on ví, že je schopen je vrátit k životu, tím, že je napojí vodou, ale, místo toho, začne se zabývat výukou pouštění žilou, pokládajíce to za fardu kifája a smýšlejíce, že lidé by trátili, kdyby město bylo bez něho. A když by se mu řeklo, že v tomto městě existuje skupina lidí zabývajících se pouštěním žilou, opět by dlel, že její postup nepřamení z fardu kifája. Příklad toho, který se baví pouštěním žilou a odvrhuje zabývání se skutečným problémem té skupiny muslimů, tj. žízně, je jako příklad toho, který se zabývá diskuzí a v jeho městě je přítom tolik zanedbaných fardu kifája povinností, o které se nikdo nestará. Co se týče vydávání fatew, tím už se baví jedna skupina muslimů. A v každém městě se najdou nějaké zapomenuté povinnosti, na které právníci vesměs nedbají, nejnázornějším příkladem je třeba medicína. Ve většině krajů totiž chybí muslimové-lékaři, o jejichž slova by se, podle šarí'y, mohlo opřít s důkazy v nějakém sporu. Ani jednomu z těchto právníků nestálo za to se zajímat o tuto věc. Stejně je to s příkazováním dobra a odvrácením od zla, což je také fardu kifája. Může se stát, že

³ povinnost pro společnost jako celek, nikoliv však pro jednotlivce, zastupitelná povinnost

⁴ povinnosti pro každého jednotlivce, nezastupitelná povinnost

diskutující osoba se bude nacházet v nějaké vesnici a uvidí, jak se např. prostírá nebo nosí hedvábí a on o tom mlčí, diskutující o nějakém imaginárním případě, který se ani nestane, a pokud se už stane, již by se jím zabývala jedna skupina fakíhů. A ještě si takový bude myslet, jak se přibližuje Bohu vykonáváním fardu kifája povinností. Od Anase se traduje, jak se Posla Božího ﷺ zeptali: „Posle Boží, kdy se přestane s příkazováním dobra a odvracením od zla?“ „*Když se mezi vašimi představenými objeví namyšlenost, mezi vašimi hříšníky zkaženost, majetek začnou hromadit malověrní a fikh přejde do rukou těch nejopovrhovanějších.*“⁵

3. Ten, který diskutuje, by měl být mudžtahid, dávající fetwu podle svého kvalifikovaného názoru, a ne podle mezhebu Šáfi'ího, Abú Hanífy atd. Tak, když by našel pravdu v mezhebu hanefíje, opustil by to, co odpovídá šáfi'íji a fetwu dal podle toho, co vypátral, jak postupovali sahába a imámové. Mezitím, ten, který stupně mudžtahida nedosáhl, tj. prakticky všichni současníci, fetwu by měl dát v souladu s názorem svého mezhebu. A když by se mu v tom ukázala slabost jeho mezhebu, neměl by se odvažovat ho překročit. Jaký je potom žitek z rozpravy, když je jeho právní škola známa a on sám není schopen dát fetwu a když mu je něco nejasné, je přinucen říci: „Možná zakladatel mého mezhebu zná na tohle odpovědět, já jsem však odpověď na to nenalezl, nejsem schopen samostatě rozsuzovat o základech šari'a.“ Pokud by pak pro řešení problému, po kterém pátrá, existovaly dva přístupy, či názory zakladatele jeho právní školy, nalezení řešení by bylo pravděpodobnější, možno by on mohl rozsoudit podle jednoho a využít dalšího hledání obrátí se na jednu ze dvou stran a nikdy by si neuvědomil, že se zde vede nějaká diskuze.
4. Nediskutuje se, kromě o problému, který nastal, nebo který pravděpodobně nastat může. Neboť sahábové se neradili a nerokovali, kromě pokud šlo o něco nového co se stalo, nebo se stát mohlo, jako byly např. vzpomenuté otázky dědického práva. Neviděli jsme nikoho, který by se zabýval posuzováním nějakého problému a vydáváním stanoviska v dané věci a při tom nastaly bouře a spory, nýbrž to vyvolávají touhy po pochybách, které dávají podnět k prázdným diskuzím, ať už šlo o cokoliv. A může se také stát, že zanedbají něco, co se často stává, hovoříce o tom jako o otázce tradice, nebo že jde o nějakou vedlejší věc, nikoliv o akutní. Je divné, pakliže cílem má být pravda a pak se zanedbává otázka, že je z tradice a dosažení pravdy skrze ni je pouze podání, nebo ta otázka není ze spektakulárních věcí a nebudeme tudíž o ní vůbec diskutovat. Cíl pravdy je zkrácení hovoru a dosažení účelu co nejpříměji, bez oklik.
5. Diskuze se má odehrávat v osamění, což je chvályhodnější a lepší, nikoliv na pohovkách před vladaři a velikány, neboť osamění je lepší pro vzájemné pochopení a ostrost mysli, rozumu a poznání pravdy. Zatímco na sezení před masami lidu je něco, co rozdmýchává impulsy tužeb po sebezviditelnění, vytváří touhu po vědomí vlastní výlučnosti, ať už po právu či nikoli. A ty víš, jaká je jejich touha po shromáždění a seskupování se, avšak ne kvůli Bohu. Jak každý z nich bývá dlouho se svým druhem sám, nerozprávěje s ním, možná se mu dokonce něco předloží a tento neodpoví. A když nadejde shromáždění nebo nějaké sezení, neupře si nejružnější výpady a poznámky, jen aby jasně dominoval v diskuzi.
6. Osoba diskutující si touto debatou přeje nalézt pravdu, stejně jako osoba hledající ztracenou věc. Není pro ni důležité jestli tuto ztracenou věc najde ona sama, nebo někdo, kdo jí v tom pomáhá. Svého kolegu pokládá za pomocníka a nikoliv za protivníka a je mu vděčna pokaždé, když poukáže na nějakou její chybu a odkryje jí pravdu. Tak, když pokračuje v pátrání po ztracené věci a její kolega jí ukáže jinou

⁵ Zaznamenal Ibn Mádža jako hasan

cestu, nebude ho kritizovat, nýbrž mu bude vděčna, bude si ho vážit a radovat se s ním. Takto se domlouvali sahába, takto při jedné příležitosti chalífu Omara, když se obracel ke shromáždění, přerušila jedna žena a poukázala na jeho prohřešek. Na to Omar odpověděl: „Žena je v právu a muž pochybil.“ Ve druhém případě se někdo zeptal chalífy Alího bin Abí Tálíba a když mu tento odpověděl, dotyčný řekl: „Není tak, ó vůdce věřících, nýbrž jest tak i tak...“ „V právu jsi a já jsem pochybil. Nad každým učeným bývá ještě učenějšího,“ odvětil mu na to Alí. Ibn Mas'úd jednou poopravil Abú Músu el-Aš'arího, který mu odvětil: „Nechtějte po mne mé názory, když je mezi vámi taková autorita.“ Abú Músu se totiž ptali na osud člověka, který zahynul na cestě Boží a on odpověděl: „Vejde do ráje.“ V té době byl v postavení guvernéra Kúfy. Ibn Mas'úd vstal a řekl: „Zopakujte guvernérovi otázku. Možná nerozuměl.“ Zopakovali otázku a Abú Músá odpověděl stejně. Na to řekl Ibn Ma'úd: „Podle mého názoru, vejde do ráje, pokud byl v okamžiku smrti zcela upřímný.“ „To co řekl, je pravda,“ potvrdil mu Abú Músá. Taková musí být objektivita každého, kdo pátrá po pravdě. Když by se dnes něco podobného vzpomenulo některému, byť i nejméně známému právníku, odbyl by to a řekl, jak je to neúplné. A také by řekl že vlastně vůbec není potřeba výslovné podmínky upřímnosti, neboť přece každý ví, že se to jaksi rozumí samo sebou. Srovnej tedy dnešní debatisty, kterým zčerná tvář zlostí pokaždé, když jejich protivník nalezne pravdu, jak vydávají ze sebe všechno, přejíce zdiskreditovat protivníka v diskuzi a nakonec se dokonce nestydí srovnávat sebe sama se saháby v otázce vzájemné spolupráce při odkryvání pravdy.

7. Diskutující nesmí nutit svého oponenta odvrhnout nějaký argument kvůli jinému, nebo jeden příklad kvůli jinému, aby tak diskuze připomínala rozpravu zbožných předků. Diskutující také musí odvrhnout ze svých argumentů to, co není pravověrné, ať už je to důležité, nebo nedůležité. Tak například neměla by říct, že není povinna vyložit to a to, nebo že je to i to stanovisko v rozporu s vaším prvním tvrzením a proto nepřijatelný, protože návrat k pravdě sám o sobě znamená odvrhnutí chyb a má být přijat jako argument. Taktéž sis zajisté povšiml, jak všechny jak všechna shromáždění ztrácejí čas obranou a polemikami do té míry, že ten, který diskutuje, rozděluje princip mezi všemi možnými příčinami, takže je-li tázán na důkaz, kterým ospravedlňuje svůj závěr jako podepřený trou příčinou, řekne, že je to něco, co již vysvětlil a počne s vlastní kritikou: „Jestli odkryješ něco jasnější nebo lepší, vylož to, abych to mohl vyšetřit.“ Oponent bude ještě dále trvat na svém a řekne: „Je tu ještě něco, kromě toho, co jsi vzpomenula znal, avšak já to neuvedu a nic mne nečiní povinným abych to řekl.“ Ten, který dokazuje, na to odvětlí: „Na tobě je za tím uvést to, co tvrdíš ty.“ A oponent bude stále trvat na tom, že není povinen a bude chtít směřovat rozpravu tímto směrem, takovým způsobem naléhání. A chudák onen, není si vědom toho, že jeho slova: „Já to znám, ale neuvedu to, protože nejsem povinen to uvést“ jsou lží vůči Šarí'i. Kdyby totiž neznal význam (toho co nepřeje uvést) a vyžaduje to, aby tak spoutal protivníka, pak je hříšníkem, pravým lhářem, vzpurný Všemohoucímu Alláhu, vystavuje se Jeho hněvu tím co tvrdí, že zná, avšak ve skutečnosti o tom nemá nejmenší pojem. A i kdyby říkal pravdu, opět by byl hříšníkem, protože skrývá to, co poznal z věcí Šarí'a a jeho bratr muslim se jej otázal, aby (tomu problému) porozuměl a získal do něj vhled. Když by pak byl tento názor silný, postupoval by podle něj a pokud by byl slabý, poukázal by mu na tu slabost a vyvedl jej z tmy neznalosti do světla poznání. Není úporné po otázce odkryvat i to, co je široce a obecně známo ze znalostí náboženských. A jeho slova „nejsem povinen“ tj. „v začínání rozpravy, kterou jsme obnovili silou touhy a přání a cestou sporu a naléhání v řeči mne nepovinuji, jinak bych to měl podle Šarí'a za povinnost“ vyhýbáním se uvedením toho, díky čemuž je buď lhářem nebo hříšníkem. Pohled' jen na rozpravy sahábů a pravověrných předků,

viděl-li jsi někdy, aby takto postupovali? Rozhodl-li byt' i jediný z nich přejít z jednoho důkazu na jiný, ať už z logiky na podání, nebo z hadísu an ájet? Ne, ve všech rozpravách uváděli vše, co jim přišlo na mysl a to vše (otevřeně) prodiskutovali.

8. Do diskuze se vstoupí pouze s takovou osobou, od které se očekává přínos, s osobou, která se zabývá znalostí. A ve většině případů lidé se zdržují rozprav se staršími lidmi a velikány, ze strachu, aby se jim skrze ně neukázala pravda. A spěchají k diskuzím s těmi, kteří jsou pod nimi (z pohledu znalosti a zkušenosti) toužíce po tlachání nepravdy.

Vedle těchto existují ještě další vedlejší podmínky, avšak těchto osm ti stačí, aby tě uvedlo na správnou cestu, ukázalo ti, kdo vstupuje do diskuze kvůli Bohu a kdo do ní vstupuje vstříc nemoci. Jedním slovem, ten, kdo nerozprávi se šejtánem, nejlitějším nepřitelem, který vládne jeho srdci a bez ustání jej vyzývá k propadnutí a posléze se zaneprázdní diskuzí o problému, v němž mudžtahid přinesl správné řešení, buď má svůj podíl v mudžtahidově odměně, kvůli správnému názoru a takovému se šejtán směje a tento je i poučením pro upřímné. Šejtán se raduje, jak ho potopil do temnot zla a chyb, které vyčteme a detailněji rozpracujeme:

- Závist. Traduje se od Posla Božího ﷺ, že: „*závist požívá dobré činy, jako oheň sžírá dřevo.*“⁶ Diskutující se nijak nemůže osvobodit od závisti. Protože někdy zvítězí a jindy bude poražen. Někdy se budou vychvalovat její slova a jindy slova jeho oponenta. Dokud bude na tomto světě někdo, kdo ho bude vzpomínat po znalosti a umění argumentace, nebo jej pokládat za lepšího řečníka a debatéra, bude mu záviděno, budou si druzí přát jím dosažené přednosti a postavení pro sebe a aby se lidská srdce i tváře z něj obrátila k nim. Závist je ohněm, který pálí, kdo bude vystaven jejímu pokušení, je vystaven trestu na tomto světě, zatímco pak trest na světě onom je tvrdší a krutější. Proto řekl Ibn Abbás: „*Berte znalost, kdekoliv ji najdete a nepřijímejte řeči právníků jedněch o druhých, protože jsou mezi sebou závistiví jako mladí býci na pastvě.*“
- Pýcha, povyšování se nad ostatní. Řekl Posel Boží ﷺ: „*Kdo se vychloubá, toho Bůh poníží, kdo bude pokorný, toho Bůh pozdvihne.*“⁷ A v hadísu l-qudsí stojí: „*Veličenství je Mým pláštěm a vznešenost Mým oděvem, kdo zamyslí překonat Mne v tom, toho zlomím.*“⁸ Diskutujícího nemůže neminout arogance vůči okolí a sobě podobným, vyvyšování se nad svou skutečnou hodnotu, dokud se na sezeních budou překonávat a pobíjet mezi sebou, vyvyšováním a ponižováním se, v blízkosti i vzdálenosti od středu pozornosti na sezení. Rvali by se, kdo první projde úzkou uličkou. Jen hlupák a ten, co klame sám sebe ospravedlňují se tím, že se snaží jen uchovat čest znalosti a že je věřícímu „*zakázáno ponižovat se.*“⁹ Avšak poníženost, kterou Bůh a Poslové Jeho pochválili, představuje taková osoba jako nízkost a drzost, která se Bohu hnusí, představují drzost jako čest víry, přetáčejíce původní smysl a zavádějíce přitom ostatní lidi, stejně jako se to stalo pojmem jako „hikma“ – moudrost, ‘ilm – znalost atd.

⁶ Zaznamenal Abú Daúd od Abú Hurejry. Bucháří tvrdí, že hadís není sahíh. Hadís zaznamenal i Ibn Mádža od Anase, ovšem se slabým řetězcem vypravěčů. Nachází se také v díle „Tárih“ (Dějiny) autora el-Baghdádího, s hasan isnádem.

⁷ Zaznamenal el-Hatíb od Ibn Omara jako sahíh

⁸ Zaznamenali Abú Daúd, Ibn Mádža a Ibn Hibbán, tradující ho od Abú Hurejry, téměř identický hadís zaznamenal i imám Muslim

⁹ z hadísu podle Tirmizího, který je sahíh. Zaznamenal i Ibn Mádža od Huzejfy.

- Zloba. O zavrženíhodnosti zloby se toho uvádí tolik, že to nelze spočít. Nemůžeš vidět toho, kdo diskutuje, aby mohl skrýt závist vůči tomu, který pokyvuje hlavou na řeč oponenta a když přestane tento hovořit, přijme to nejlepším způsobem. Bývá dokonce nucen skrýt svou zlobu a dusit ji v sobě, čehož konečným důsledkem je pokrytectví, avšak ve většině případů vyjde tato zloba na povrch. Jak by vůbec bylo možno uchránit se toho, když není možné pojmout souhlas všech posluchačů v dávání přednosti jeho hovoru a ve všech jeho stanoviscích, ať již v otázce dedukcí, nebo závěrů. Ba co více, když by od jeho protivníka vyšel i nejmenší důvod, kterým se přímo napadá řeč diskutujícího, okamžitě by mu v srdci vyklíčila zloba, kterou by na věky věků nebyl schopen vykořenit.
- Pomluva. Tu Bůh porovnal s jedením mrtvolou. Ten, kdo rozpráví, neustále jí mrtvolu, neboť se nepřestává zabývat slovy svého protivníka a jeho haněním. Vrcholem této zarytosti je, že věří všemu, co mu kdo o jeho protivníku říká a nebere nic s rezervou a pokračuje dál v mluvení o něm. To ukazuje na malost a slabost jeho řeči a nízkou hodnotu jeho osoby, to vše je pomluva. Co se týče lži, to je pomluva. Tak nemůže uchránit svůj jazyk od útoku na čest každého, kdo mu odporuje a obrátí se svému protivníku, dokonce mu připíše neznalost, hloupost, chabý úsudek a zanedbanost.
- Vychloubání vlastní bezhříšností. Bůh řekl: „**Nepovažujte tedy sebe za očištěné! A On nejlépe zná ty, kdo jsou bohobojní.**“ (Nedžm:32) Zeptali se jednoho mudrce, která že upřímnost je zavrženíhodná. „Samochvála,“ odpověděl on. A ten, který debatuje, nemůže se obejít bez vychloubání se silou, mocí, nadvládou a výsadami nad druhými, zatímco v samém průběhu diskuze nemůže neříct: „Jak by mi tyhle věci mohly být neznámé, vždyť já jsem tolik vzdělaný, nezávislý v pramenech i v čtení hadísů“ stejně jako jiné věci, kterým sebe sama chválí, někdy z pouhé touhy po samochvále, jindy vstříc potřebě, jen aby zpoučarizoval svou řeč. Je známo, že povyšování se (sulf) a samochvála (temedduh) jsou zavrženíhodné, jak dle Šarí'y tak podle prostého rozumu. Z toho potom přichází i špehování lidí (tedžessus) a strkání nosu do soukromí lidí. Vznešený řekl: „**Nevyzvídejte**“ (Hudžurát:12). Diskutující osoba nemůže být uchráněna před pátráním po prohřešcích svých současníků a strkáním nosu do soukromí svých oponentů, do té míry, že když ji někdo zpraví o příjezdu jejího oponenta do jejího města, začne hledat někoho, kdo by ji zpravil o skrytých názorech oponenta a vyptáváním rozkryl jeho špatné stránky, pokládající to hanobením a zhrzováním vlastním bohatstvím, kdykoliv se to ukáže potřebou. To jde do té míry, že vyšetřuje i jeho dětství a tělesné vady, ve snaze nalézt jediný detail nebo nedostatek, byť třeba jen plešatost nebo cokoli jiného. Potom, když pocítí být i nejmenší převahu a dominanci nad oponentem, vyčte jeho vady, když by pak oponent zůstal na svém, to by se druhým líbilo a to by považovali za jeho svrchovanou správnost. Nic by mu pak nezabránilo ponížovat oponenta, když by se holedbal (svou) hloupostí a podceňováním jej. Tak se mluví o debatistech, kteří sebe pokládají za ty nejlepší odborníky ve svém oboru.
- Další z vadou debat je radost nad neštěstím druhých a dotčenost vstříc štěstí jiných. A ten, který pro svého bratra nemiluje to, co pro sebe, je daleko od morálky věřícího. Každého, kdo těží samochvály zdůrazňováním vlastní hodnoty, bezpochyb, bude radovat to, co přinese zlo jeho současníkům a jemu podobným, kteří se předhánějí v honbě za slávou, a nenávisť mezi nimi bývá jako mezi milenkami. Když jedna pohlédne na druhou, byť i z dálky, vstanou jí

vlasly na hlavě a zlostí zežloutne. stejně tak i diskutující osoba při pohledu na oponenta změni barvu, hlavou jí projdou všelijaké myšlenky, jako kdyby viděla odporného šejtána, nebo krvelačnou šelmu. Kam se poděla sebekázeň a odstup, přítomná mezi starými učenci víry, když by se setkali a to, co se traduje o jejich bratrství, vzájemné pomoci a společném sdílení dobrého i zlého? Šáfi'í řekl: „Znalost mezi dobrým a rozumným je vazbou, která spojuje.“ Jak by se někdo mohl vyzvat na následování svého mezhebu a znalost mezi nimi je jako lité nepřátelství. Lze-li si vůbec, že se u takových vyskytne sebekázeň (uns) současně s touhou po nadvládě a sebezviditelnění? Ach, jak je to vzdálené. Dost zla je pro tebe opásat se morálkou pokrytce a být zbaven morálky věřících a bohobojných.

- Z vad a nebezpečí diskuzí je také pokrytectví (nifáq). Není povinností uvést důkazy pro jeho odpornost, ba co více, ti kteří rozpráví, nutně pokrytectví podléhají. Střetávají se s protivníky, jejich sympatizanty a přívrženci, nevybíravě jim podlézají ve slovech, vyjádření lásky a zdůrazňováním jejich postavení a stavu. A jak řečník, tak i spoluřečník a všichni, kteří to poslouchají, vědí, že je to lež, přetvářka, pokrytectví, stranění. Jazyky se usmívají a v srdcích nenávidí. Bůh nás chraň!
 - Odpírání pravdy, neláska k ní, touha po sporu, do té míry, že nejnenáviděnější věc je pro diskutující osobu řeč pravdy z úst jejího oponenta.
 - Sveřepě opovrhovat protivníkem, vynakládat maximální úsilí v zapírání jej, s maximálním nápoem klamat, obelhávat, klást léčky, aby protivníka přitiskl, až dokud se mu takovýto styl chování nezobýčejní. Pak neslyší žádná slova, aniž by v něm nevyvolala impuls oponovat jim, až se srdcem začne vzpírat i důkazům z Koránu a Sunny a předpisům Šarí'a a jedněmi a odporovat druhým.
- Hádka proti lži jen také zavrženíhodná, protože Posel Boží ﷺ doporučil vystříhat se hádek, i když je v otázce pravdy stojící proti lži, když řekl: „*Kdo se vyhne hádce a je na vině, tomu Bůh postaví dům v dolním dílu ráje. A kdo se vyhne hádce a na pravdě je, tomu Bůh postaví dům v nejvyšší části ráje.*“¹⁰ Bůh postavil na stejné místo ty, kteří popřou pravdu s těmi, kteří žalžou o Bohu: „**Kdo je nespravedlivější než ten, kdo si proti Bohu lži vymýšlí anebo prohlašuje pravdu, když k němu přišla, za lež?**“ (Ankebút:68) a také: „**Kdo je nespravedlivější než ten, kdo o Bohu si lež vymýšlí a pravdu, když dostane se mu jí, za lež prohlašuje?**“ (Zumar:32)
- Sebezviditelnění (rijá'), aby si tě svět všiml, dále vykonávání úsilí v přitáhnutí jejich srdcí a obrácení jejich tváří k sobě. Sebezviditelnění je jedním z jedů vedoucích k největším hříchům. Diskutujícímu je jediným cílem ukázat se před lidmi a jejich pohyby jazyka nejsou ničím jiným než plitkým vyjádřením chvály směřované k němu.

¹⁰ zaznamenali Ibn Mádža a Tirmizí, který jej ohodnotil jako hasan